

Sateenkaaren tällä puolen

Opas sateenkaariperheiden läheisille

Sisällys

Alkusanat	4
Perhemuodoista	6
Vanhemmuuksista.....	7
Sateenkaariperhettä harkitsevan mielessä liikkuvia kysymyksiä:.....	9
Sukupuut	10-11
Vähemmistöstressin vaikutuksia.....	12
Vanhemmuusnimitykset	13
Isovanhemmaksi.....	13
Mitä aikuinen lapsi odottaa vanhemmaltaan, kun on itse tulossa vanhemmaksi?	14
Vältä näitä:.....	14
Sateenkaariperheen läheiseksi	15

Alkusanat

Tässä oppaassa sateenkaariperheellä tarkoitetaan lapsiperheitä, joissa yksi tai useampi vanhemmista kuuluu seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön. Erilaisten sateenkaariperheiden kirjo on laaja, ja perheet ovat keskenään erilaisia. Sateenkaari-ihmisten läheisillä tarkoitetaan henkilöitä, joiden perheenjäsen tai muu läheinen kuuluu sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöön. Läheinen voi olla esimerkiksi sateenkaari-ihmisen vanhempi, isovanhempi, sisarus, lapsi, sukulainen, ystävä tai muu läheinen.

Läheissuhteiden merkitys sekä lapsen että vanhemman hyvinvoinnille on suuri. Läheisten tehtävänä yhdessä vanhemman/vanhempien kanssa on luoda lapselle turvallinen kasvuympäristö. Lapsi hahmottaa sekä itseään että maailmaa pitkälti oman perheensä kautta. Jokaiselle lapselle on tärkeää saada puhua avoimesti perheestään ja kokea, että koko perhe tulee kohdatuksi ja oikein kohdelluksi. Läheisillä ja sukulaisilla on tässä keskeinen rooli.

Joskus sateenkaariperheen läheisillä, sukulaisilla, tuttavilla tai viranomaisilla on vaikeuksia hyväksyä

perhettä sellaisena kuin se on. Kysymys voi olla ajattelemattomuudesta, tiedon puutteesta tai siitä, että uuden asian tai sen herättämien tunteiden käsitteleminen on vielä kesken. Jos sateenkaarevuus tai lapsiperheellisyminen sateenkaari-ihmisenä ovat läheisille uusi ja vieras asia voi asia hämmentää. Ihmisten tavat käsitellä uusia tilanteita vaihtelevat paljon. Jollekin on tärkeää puhua asiasta, toinen taas vaikenee. Joku haluaa käsitellä asiaa ensin itsekseen, ennen kuin hän on valmis puhumaan asiasta muiden kanssa. Joku taas alkaa etsiä heti tietoa asiasta. Joskus ulkopuolinen apu voi olla tarpeen, jotta läheiset voivat edetä omassa ajattelussaan ja pystyvät olemaan turvallisena tukena sateenkaariperheen lapsille ja aikuisille.

Tämä opas on kirjoitettu avuksi sateenkaariperheiden sekä perheenlisäystä suunnittelevien seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvien aikuisten läheisille. Juuri sinä voit osaltasi vaikuttaa siihen, että tuntemasi sateenkaariperheen lapset ja aikuiset voivat kokea itsensä ja perheensä nähdyksi ja hyväksytyksi.

Henkilön itsemäärittely ja oma kokemus ovat keskeisiä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön tai sateenkaariperheeseen kuulumisessa

Seksuaalivähemmistöillä viitataan seksuaalisen suuntautumisen muotoihin, jotka eivät ole enemmistönä ja yhteiskunnan normina, kuten esimerkiksi lesbo, homo, bi-, pan-, demi- ja asekuaalisuuteen. Seksuaalinen suuntautuminen kertoo henkilön emotionaalisen, romanttisen ja/ tai seksuaalisen kiinnostuksen kohdentumisesta.

Sukupuolivähemmistöillä viitataan sukupuolen ilmaisun, sukupuoli-identiteettien ja kehojen sukupuolitettujen piirteiden moninaisuuteen. Sukupuolivähemmistöön kuuluva ei usein koe samaistuvansa syntymässä määritellyyn sukupuoleensa tai sukupuolen ilmaisu poikkeaa jollain tavoin normatiivisesta sukupuolikäsityksestä.

Transihmisyys on yleiskäsite naisille ja miehille, joilla on trans-taustaa sekä ei-binäärisille ja transvestiiteille. Osa transihmistä kokee transsukupuolisuuden tärkeäksi osaksi identiteettiään – jotkut näkevät sen osana mahdollista hoitohistoriaa, jossa henkilö on läpikäynyt sukupuolta vahvistavia hoitoja.

Ei-binäärisiä identiteettejä ovat esimerkiksi muunsukupuolisuus, sukupuolijoustavuus ja sukupuollettomuus.

Transvestisuus kuvastaa sukupuolen ilmaisun moninaisuutta.

Intersukupuolisuus kuvaa laajaa joukkoa erilaisia kehon variaatioita, joissa kromosomit, sukuelimet, hormonitoiminta tai muut sukupuolitettujen kehonpiirteet, eivät ole yksiselitteisesti nais- tai miestyypilliset. Intersukupuolisuus on luonnollista kehollista vaihtelua ja tekee näkyväksi sen, että ihmisiä ei voi biologisesti-kaan luokitella kahteen toisensa poissulkevaan sukupuoleen.

Kuten muutenkin sateenkaarevuudesta puhuttaessa, myös sateenkaariperheiden kohdalla on tärkeää muistaa, että oma sukupuoli-identiteetti tai seksuaalinen suuntautuminen on ennen kaikkea itsemäärittelyasia ja jotkut haluavat jättää sen myös määrittelemättä – tärkeintä on kunnioittaa yksilön omia toiveita.

Perhemuodoista

Lapset saavat sateenkaariperheissä alkunsa lukuisilla eri tavoilla. Joillekin biologisen lapsen saaminen omilla sukusoluilla on mahdollista. Jotkut lapset saavat alkunsa hedelmöityshoidoilla tai niin sanotulla koti-inseminaatiolla käyttäen tunnetun lahjoittajan sukusoluja. Joissakin perheissä vanhemmuutta suunnitellaan kahden kodin kesken. Osaan perheistä lapsi on tullut esimerkiksi adoption, sijaisvanhemmuuden tai sijaissyntytyksen kautta. Uusperheellistyminen on yleinen tapa lapsiperheellistyä myös sateenkaari-ihmisille.

Sateenkaariperheet ovat monen muotoisia. Missä tahansa perhemuodossa voi olla vanhempina seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvia.

Ydinperhe – sateenkaariperheetkin ovat usein ydinperheitä, eli kahden vanhemman perheitä, joissa lapsella ei ole muita vanhempia. Sateenkaareissa ydinperheissä vanhemmat voivat olla samaa sukupuolta (naispari, miespari) tai eri sukupuolta keskenään. Joissakin sateenkaariydinperheissä vanhemmat eivät identifioitu naisiksi ja/tai miehiksi, vaan heillä on joku muu sukupuoli-identiteetti. Ydinperheen

molemmat vanhemmat ovat yleensä lapsen oikeudellisia vanhempia ja huoltajia. Eri sukupuolta olevan parin ydinperhe voi olla sateenkaariperhe esimerkiksi silloin, kun toinen tai molemmat vanhemmista ovat biseksuaalisia tai transsukupuolisia. Naisparin ydinperhe on tyypillinen sateenkaariperhemuoto. Miesparin ydinperheet ovat harvinaisia. Niitä voivat olla esimerkiksi transmiesten/-maskuliinien lapsiperheet tai perheet, joihin lapsi on tullut sijaissyntytyksen tai adoption kautta.

Kumppanuusvanhemmuus/kumppanuusperhe/apilaperhe on perhemuoto, jossa vanhemmuutta jaetaan suunnitelmallisesti, usein ilman aikuisten keskinäistä rakkaussuhdetta. Vanhemmuus on sopimuksellista ja suunniteltua lapsen syntymästä alkaen. Kumppanuusperheessä voi olla kaksi tai useampia vanhempia. Kun perheessä on enemmän kuin kaksi vanhempaa, voidaan puhua apilaperheistä. Apilaperheissä kaikki vanhemmat ovat yleensä lapsen tai lasten sosiaalisia vanhempia, mutta lainsäädännön puutteitten takia vain kaksi heistä voi olla vanhempia myös lain silmissä.

Uusperhe – perhe, jossa lasten nykyinen perhe on muodostunut vasta jonkun lapsista syntymän jälkeen. Yhtä lailla moninainen ja monenkirjava joukko kuin uusperheet yleensä. Sateenkaariuusperheessä joko lapsen alkuperäisessä perheessä tai jossakin uusista perhekuvioista yksi tai useampi vanhemmista kuuluu seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön.

Polyperhe tai polyamorinen perhe – perhe, jonka vanhemmat tai osa vanhemmista elää polyamorisessa suhteessa ja jakaa lapsen tai lasten vanhemmuuden keskenään. Erottuu apilaperheistä siten, että perhe ei välttämättä koostu eri perheyksiköistä, joiden välillä vanhemmuus jaetaan.

Yhden vanhemman perhekin voi olla sateenkaariperhe, kun perheen vanhempi kuuluu seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön.

Vanhemmuuksista

Biologinen vanhemmuus – biologinen suhde lapseen. Esimerkiksi henkilö, joka on synnyttänyt lapsen tai henkilö, jonka siittiötä on käytetty lapsen alkuun saatamiseen, ovat lapsen biologisia vanhempia.

Geneettinen vanhemmuus – geneettinen suhde lapseen. Käytetään tarkentavana käsitteenä silloin kun esimerkiksi on käytetty luovutettuja munasoluja ja lapsen synnyttänyt (biologinen) henkilö on eri henkilö kuin geneettinen (munasolun luovuttanut) henkilö.

Juridinen tai oikeudellinen vanhemmuus – vanhemmuussuhde, joka on lainvoimainen.

Juridinen vanhemmuus voi muodostua joko synnyttämisen kautta, avioliitossa vahvistetun vanhemmuuden kautta, vanhemmuuden tunnustamisen kautta tai adoptioprosessin kautta. Juridisen vanhemmuuden mukana vanhemmalle syntyy elatusvelvollisuus suhteessa lapseen ja lapselle perintöoikeus suhteessa vanhempaan ja tämän sukuun. Lapsella on oikeus tavata oikeudellista vanhempaansa.

Huoltajuus – eri kuin juridinen vanhemmuus. Suomessa lapsen huoltajilla on oikeus ja velvollisuus yhteistyössä päättää lapsen nimestä, uskonnosta, asuinpaikasta, koulutuksesta ja

kasvatuksesta. Huoltajalla on myös puheoikeus lapsen asioissa suhteessa viranomaisiin. Huoltaja ei ole elatusvelvollinen eikä lapsella ole tapaamisoikeutta huoltajaansa. Huoltajuus loppuu, kun lapsi täyttää 18 vuotta.

Sosiaalinen / psykologinen / tosiasiallinen vanhemmuus – vanhemmuus, joka toteutuu arjessa. Sateenkaariperheiden kohdalla kaikki ne, joita perhe kutsuu lapsen vanhemmiksi, ovat yleensä lasten sosiaalisia vanhempia. Tosiasiallinen vanhemmuus ei ole sidoksissa biologiseen, juridiseen tai geneettiseen vanhemmuuteen. Se on lapsen elämässä toteutuvaa vanhemmuutta ja siksi nimenomaan sosiaalisten vanhemmuussuhteiden katkeamattomuus, niiden tunnistaminen ja niiden kunnioittaminen on lapsen elämässä kaikkein tärkein asia.

Lähivanhemmuus on vanhemmuutta, jossa lapsi asuu pääosin samassa paikassa kuin vanhempi.

Etävanhemmuus on vanhemmuutta, jossa lapsi asuu pääosin eri paikassa kuin vanhempi. Vanhemmuuden arjen jakaminen riippuu pitkälti perheiden keskinäisistä sopimuksista.

Sijaisvanhemmuus – lastensuojelun toimenpiteenä huostaan otetut lapset pyritään sijoittamaan perhehoitajien perheeseen. Lastensuojelun perhehoitajista puhutaan joskus sijaisvanhempina. Sijaisvanhempina toimii myös sateenkaari-ihmisiä.

Sateenkaariperhettä harkitsevan mielessä liikkuvia kysymyksiä:

- Millaisen perheen minä haluan? Kenen kanssa haluan jakaa vanhemmuuden? Vai haluanko olla ainut vanhempi? Minkä muotoisessa perheessä voisin olla hyvä vanhempi?
- Mistä löydän/löydämme siemenen luovuttajan/vanhemmuuskumppanin lapselle?
- Mistä löydän/löydämme synnyttäjän/vanhemmuuskumppanin lapselle?
- Miten läheiseni suhtautuvat?
- Onko minulla oikeus saada lapsi?
- Entä, jos lapsi kärsii perhemuodostaan? Kiusaataanko lasta minun takiani?
- Tuleeko minusta riittävän hyvä vanhempi?
- Onko nyt oikea hetki?
- Onko puolisoni valmis?
- Miten elämä muuttuu? Olenko valmis siihen?
- Entä jos en voikaan koskaan saada lasta?

Kirjoita tai piirrä puuhun lapsen perheenjäsenet ja tärkeät ihmiset. Näitä voivat olla paitsi vanhemmat ja sisarukset, myös esimerkiksi vanhempien puoliset, isovanhemmat, muut läheiset, sukulaiset, kummit tai ystävät.

Vähemmistöstressin vaikutuksia

Monet sateenkaari-ihmiset ovat kokeneet elämänsä aikana syrjintää tai pelänneet tulevansa syrjityksi ja kiusatuksi seksuaalisen suuntutumisen, sukupuoli-identiteetin tai perhemuodon vuoksi. Heillä voi myös olla ikäviä kokemuksia terveydenhuollosta, koulusta tai muista palveluista. Syrjintä ja sen pelko aiheuttavat psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista kuormitusta, vähemmistöstressiä, joka voi vaikuttaa lapsiperheellistymishaaveisiin, perhesuhteisiin ja perheenjäsenten hyvinvointiin. Perheenjäsenet saattavat kokea kuormituksen eri tavoin, eikä kokemus ole aina tiedostettua. Syrjinnän pelko voi myös estää sateenkaariperheitä hakemasta apua kriisitilanteissa. Lisäksi vanhemmilla voi tulla tarve näyttäytyä täydellisenä vanhempana, joka voi olla kuormittavaa. Kaikki sateenkaari-ihmiset eivät koe kuormitusta ja syrjinnän pelkoa sateenkaari-identiteetin tai perhemuodon vuoksi mutta se on yleistä.

Sekä kansainväliset että kotimaiset tutkimukset ovat osoittaneet, että vanhempien sukupuoli-identiteetti tai seksuaalinen suuntautuminen eivät vaikuta siihen, miten lapset voivat. Lapsilla on

pääsääntöisesti hyvät ja läheiset suhteet kaikkiin vanhempiinsa. Omien syrjintäkokemustensa tai syrjinnän pelon vuoksi vanhemmat saattavat kuitenkin joskus pelätä lastensa tulevan kiusatuksi heidän perhemuotonsa tai vanhempien identiteetin vuoksi.

Koska sateenkaariperheiden ei useinkaan ole mahdollista sujahtaa yhteiskunnan tarjoamiin perhe- ja suhdenormeihin, on mahdollisuus vapautua niistä ja nauttia siitä, että voi tehdä omia valintoja ja elää juuri omannäköistä perhe-elämää. Sateenkaariperheissä on muitakin vahvuuksia. Lapsilla on usein elämässä monia erilaisia tärkeitä aikuisia ja läheissuhteita, monesti myös useampi kuin kaksi vanhempaa. Kahden kodin perheissä, kuten kumppanuus- tai uusperheissä, toinen koti voi tuoda lapsen elämään rauhaa ja pysyvyyttä silloin, kun toisessa kodissa on myrskyjä. Sateenkaariperheiden lapset ja nuoret itse kokevat vahvuudeksi myös esimerkiksi sen, että he oppivat arvostamaan moninaisuutta pienestä asti.

Vanhemmuusnimitykset

Sateenkaariperhettä perustettaessa vanhempi tai vanhempi saavat miettiä miksi toivotat lapsen kutsuvan itseään, mikä on heidän vanhemmuusnimikkeensä. "Äiti" ja "isä" ovat sanoja, jotka normaatiivisesti liitetään vanhemmuuteen. Monesti myös sateenkaariperheissä valitaan käyttää näitä nimikkeitä. Monessa perheessä on käytössä erilaiset äiti- ja isä-sanojen synonyymit, kuten "äiskä", "iskä", "emo" tai "äippä". Joillekin sateenkaari-ihmisille nämä sanat tuntuvat kuitenkin vierailta

ja/tai mahdottomilta käyttää. Eri-tysesti ei-binääristen vanhempien perheissä sukupuoleen liitetyt vanhemmuusnimikkeet eivät aina tunnu omilta. Jokainen vanhempi ja perhe voi tehdä omat ratkaisunsa nimityksissä, käyttää olemassa olevia tai keksiä ihan uusia. Jotkut vanhemmat kutsuvat itseään etunimillä. Ei ole yhtä oikeaa ratkaisua. Läheisten on tärkeää kunnioittaa perheessä valittuja nimityksiä ja tapaa puhua vanhemmuudesta.

Isovanhemmaksi

Isovanhemmille lapsenlapsi voi suuren ilon rinnalla olla pelottava asia. Mietinnässä voi olla vaikkapa, että "olenko minä vähemmän mummo kuin nuo kaksi, joiden veri lapsessa virtaa" tai "olenko minä lapselle oikea ukki, koska lapsi ei asu lapseni luona". Tulevien isovanhempien ja vanhempien kannattaa käydä paljon keskustelua jo odotusvaiheessa. Tuleville isovanhemmille on tärkeää kertoa raskaudesta, niin että tekee selväksi, että heistä on tulossa (ensimmäistä kertaa tai jälleen) isovanhempia. Isovanhemmillakin täytyy olla mahdollisuus päättää siitä, millä nimityksellä

he toivovat itseään lapselle kutsuttavan. On myös tärkeää keskustella siitä, mitä isovanhemat odottavat isovanhemmuiltaan ja millaisia asioita he haluavat lapsenlapselleen siirtää. Toiveista ja odotuksista on hyvä puhua sekä odotusvaiheessa että lapsiperhevaiheessa monta kertaa. Lapselle kaikki isovanhemat ovat tärkeitä. Joskus saattaa joutua käymään suuria ja perusteellisia keskusteluja siitä, että kaikki lapsenlapset ovat samalla lailla isovanhempien, riippumatta siitä, keiden soluista he ovat alkunsa saaneet tai millä tavoin he ovat saapuneet perheeseen.

Mitä aikuinen lapsi odottaa vanhemmaltaan, kun on itse tulossa vanhemmaksi?

- Ilon ja onnen jakamista
- Tukea ja kokemuksia
- Pelkojen ja huolien kuulemista
- Muistoja ja ajatuksia
- Tunnetta siitä, että lapsenlapsi on odotettu ja tervetullut perheeseen ja sukuun

Vältä näitä:

”Sitten kun se Lauran/Laurin lapsi syntyy...”

Lapsi on molempien/kaikkien vanhempiensa lapsi riippumatta biologiasta tai juridiikasta.

”Kun minusta nyt tulee tällainen mummi/ukkipuoli”

Kun lapsi syntyy sateenkaariperheeseen, myös isovanhemmat ovat ihan kokonaisia isovanhempia, eivät puolikkaita. Tilanne on toinen, jos kyseessä on eron jälkeen rakentuva uusperhe.

Sateenkaariperheen läheiseksi

Sateenkaariperheessä lasta odottava toivoo lähipiiriltään yleensä samanlaisia reaktioita ja samanlaista tukea kuin kuka tahansa lasta odottava perhemuodosta riippumatta. Hän ei ehkä malta juuri muusta puhuakaan kuin tulevasta lapsesta, ja kertoo odotukseen liittyvistä asioista ja tulevaisuuden suunnitelmista mielellään kysyttäessä ja välillä kysymättäkin. Toisaalta sateenkaariperhettä perustavaa ihmistä saattaa jännittää tai pelottaa asian puheeksi ottaminen läheisten kanssa. Kyseessä on jälleen kerran yksi uusi tilanne, jossa voi kohdata torjuvan tai hämmentyneen reaktion.

Jotkut perheiden tekemät ratkaisut ja järjestelyt voivat läheisten näkökulmasta vaikuttaa yllättäviltä tai hämmäntäviltä. Miksi lapsen asuminen jaetaan jo pienestä pitäen kahden kodin välille? Miten lapsi voi muuttaa jo vauvana pois synnyttäjänsä luota? Onko järkevää ryhtyä ehdoin tahdoin vanhemmaksi yksin, ilman parisuhdetta? Mitä kolmen vanhemman läsnäolo lapsen arjessa käytännössä merkitsee? Mikseivät vanhemmat kerro sukusolujen lahjoittajan nimeä ystävilleen ja läheisilleen? Mikseivät

vanhempi kerro tapaa, miten on tullut raskaaksi?

Silloinkin kun valinnat hämmäntävät läheisiä, kannattaa muistaa, että vanhemmiksi ryhtyvät ihmiset ovat useimmiten mietineet ja harkinneet asiat läpi todella perusteellisesti ja moneen kertaan. Yleensä sateenkaariperheetkin tekevät ratkaisunsa ennen kaikkea ajatellen tulevaa lastaan ja sitä, mikä olisi kaikkien osapuolten kannalta paras tapa toimia.

Sateenkaariperhettä perustettaessa joudutaan miettimään monia sellaisia kysymyksiä, jotka heteroperheissä ratkeavat huomaamatta. Kun perhemuoto vastaa kulttuurisia oletuksia ja normeja, tällaisia teemoja ei ole yleensä tarpeen tai pakko erikseen pohtia:

Haluanko lapselle ensisijaisesti ydinperheen vai vanhempia, jotka ovat keskenään eri sukupuolta

Jos lapselle halutaan kaksi biologista vanhempaa, saat-
taa se tarkoittaa myös sitä, että lapsella on useampia kuin
kaksi vanhempaa ja usein myös useampia kuin yksi koti.

Haluanko jakaa vanhemmuutta kenenkään kanssa, jos minulla ei ole parisuhdetta?

Perheen ei aina tarvitse rakentua kahden aikuisen välisen rakkaus- ja/tai seksisuhteen ympärille. Yhä useammat it-selliset ihmiset päättävät perustaa perheen hyvän ystävän kanssa. Mikä painaa vaakakupissa eniten: selkeys ja yksinkertaisuus, oma biologinen kello, itsenäisyys, yksinäisyyden pelko, kysymys jaksamisesta, jakamisen ilo, vallitseva parisuhdeoletus?

Haluanko kasvattaa lapsen pienestä pitäen tuntemaan koko biologisen alkuperänsä?

Hedelmöityshoitoklinikalla lahjoitetuilla sukusoluilla alkunsa saanut lapsi saa tietää lahjoittajan henkilöllisyyden 18 vuotta täyttäessään. Jotkut perheet pitävät tätä liian myöhäisenä ajankohtana ja etsivät siksi lahjoittajan tuttavapiiristään. Tutullakaan lahjoittajalla ei silti ole perheessä välttämättä vanhemman roolia, vaan lahjoittaja voi olla mitä tahansa muutakin nimen ja valokuvan yhdistelmästä pari kertaa vuodessa kyläilevään tuttavaan ja hyvinkin läheiseen aikuiseen. Jotkut puhuvat lapsen elämässä mukana olevasta lahjoittajasta vanhempana, vaikka hän ei olisi varsinaisen kasvattajan, huoltajan, hoivaajan, vanhemman roolissa.

Myös lapsi itse vaikuttaa kasvaessaan perheen ratkaisuihin. Lapsi voi esimerkiksi mieltää tuntemansa sukusolujen lahjoittajan paljon enemmän tai vähemmän vanhemmaksi kuin mitä perhe on alun perin ajatellut.

On iso luottamuksen osoitus, kun sateenkaariperhettä perustava osoittaa halua keskustella tämäntyyppisistä teemoista läheisensä kanssa. Näiden kysymysten äärellä kaivataan ennen kaikkea sitä, että asioista voi puhua avoimesti, että läheisiltä ei tarvitse salata tehtyjä ratkaisuja tai niiden taustoja, ja että läheiset ymmärtävät ja hyväksyvät tehdyt ratkaisut ja elävät mukana niin arjessa kuin juhlasakin – kuten minkä tahansa perheen muuttuvassa arjessa ja monenlaisissa elämäntilanteissa eletään.

Isovanhemman, sukulaisen, hyvän ystävän tai muun läheisen viesti sateenkaariperheelle voisi olla:

Olen tässä ja seison rinnalla ja tukena <3

Muistiinpanoja

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

[illegible]

**Lisätietoa sateenkaariperheistä, seksuaalisesta
suuntautumisesta ja sukupuolen moninaisuudesta**

**sateenkaariperheet.fi
sukupuolenosaamiskeskus.fi
sinuiksi.fi
seta.fi**

sateenkaariperheet.fi